

Bolduc

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona

www.dipta.cat

Bilateralitat
de serveis en línia

Diputats provincials
prioratins durant la
Restauració

Quintes i *"reemplazos"*

"Creus de terme"

Diputació Tarragona

Número 12 Segon semestre 2012

Bilateralitat de serveis en línia

El desembre del 2009 l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona posava a l'abast dels usuaris registrats a l'Arxiu en línia la possibilitat de participar en la indexació dels llibres de baptismes, matrimonis i òbits digitalitzats, des de casa, i d'una manera ràpida i senzilla.

D'aleshores ençà, gràcies a una voluntat de col·laboració desinteressada, aquests usuaris han indexat més de 100.000 registres. Efectivament, només aquest 2012 s'han indexat més de 50.000 partides, tasca que ha facilitat la recuperació de dades i

la consulta dels llibres sacramentals digitalitzats de forma més ràpida i eficient.

El cas de l'AHAT és l'exemple palpable de la viabilitat en la implicació dels usuaris en la tasca dels arxius. Una tasca que repercuteix directament en la recuperació de dades i que, per tant, facilita enormement la consulta dels fons documentals. Noves tecnologies, noves mentalitats._

Bolduc_

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General
de la Diputació de Tarragona

Coordinadors:
Eugení Perea
Manel Güell

Col·laboradors:
Equip tècnic de l'Arxiu General: Sergi Borralló Llauredó,
Ramon Cornadó Serra, Benet Martí Álvarez i Sara Pérez Rodríguez

Carrer de Vila-seca, 28
43110 La Canonja
Tel. 977 547 662
Fax 977 196 080
arxiu@dipta.cat

Disseny i maquetació:
Unitat d'Imatge Corporativa i Disseny Gràfic
de la Diputació de Tarragona

www.dipta.cat

Diputació Tarragona

Sumari_

Pòrtic

Bilateralitat de serveis en línia

Assaig

Diputats provincials prioratins
durant la Restauració

Fons

Quintes i "reemplazos"

Acció cultural

Recull de premsa i bibliografia

Les imatges de l'arxiu

"Creus de terme"

Diputats provincials prioratins durant la Restauració

La Diputació Provincial es formava per elecció directa. Cada dos anys es renovava la meitat dels diputats, el mandat dels quals durava quatre anys, per bé que es podien presentar a la reelecció. Les circumscripcions electorals, per a aquesta elecció, no coincidien amb les circumscripcions electorals que regien per elegir els diputats al Congrés. Les que regien per elegir els diputats provincials eren: Tortosa, Reus, Tarragona-Vendrell, Reus, Valls-Montblanc i Falset-Gandesa. Aquesta última circumscripció abastava, aproximadament, les actuals comarques de la Terra Alta, la Ribera d'Ebre i el Priorat.

El candidat no havia de residir obligatòriament a la circumscripció per la qual es presentava, si bé la majoria ho feien. I molts foren els prioratins que arribaren a

ocupar aquest càrrec; en aquest article en presentem uns quants. Si ens fixem en aspectes socioeconòmics, es tractava, bàsicament, de grans propietaris agrícoles i de membres de professions liberals. Des del punt de vista polític, si bé hi hagué representants de gairebé tots els partits importants de l'època, predominaren els carlins, prova de la força que aquesta ideologia tingué a la comarca.

L'article pretén ser únicament una breu aproximació a les biografies d'alguns d'ells, tot recollint i endreçant notícies que he anat espigolant d'aquí i d'allà al llarg d'uns quants anys d'investigació sobre la història del Priorat, centrant-me en el període 1910-1923. Per tant, és més un article per despertar ganes de saber-ne més i d'investigar que una proposta tancada.

RELACIÓ DE PRIORATINS DIPUTATS PROVINCIALS PER LA CIRCUMSCRIPCIÓ DE FALSET-GANDESA

Nom	Període
Albert d'Azara	XI-1880 / XII-1882
Joan Baptista Salvat Sabaté	XI-1880 / XII-1882; XI-1886 / XI-1892
Baltasar Simó Martori	XII-1882 / XI-1886
Francesc Folch Grau	XI-1892 / XI-1896
Domènec Valls Tomàs	XI-1896 / XI-1898
Miquel Barceló Pujades	XI-1896 / IV-1903
Joan Meroles Iramat	XI-1896 / IV-1903
Frederic Escoda Sancho	IV-1903 / IV-1907
Joan Alentorn Ardèvol	IV-1907 / XII-1909; V-1911 / V-1915
Jaume Compte Marimon	IV-1907 / XII-1911
Josep Anguera Bassedes*	XII-1909 / 1913
Miquel Sas Mor	V-1911 / V-1915
Josep Compte Juncosa	V-1913 / 1923
Magí Isern Miralles*	V-1915 / VIII-1919
Josep M. Gich Pi	VIII-1923

Font: Elaboració pròpia a partir de: AHDT, *Secció Governació*, Cpf. 5 bis. *Morí abans d'acabar el seu mandat.

Nom	Vots	Residència	Partit
Eleccions de 1898¹			
Lluís Canyelles Borràs	9.234	Tarragona	Liberal ²
Frederic Magrinyà Borràs	8.447	Tivissa	Liberal
Miquel Barceló Pujades	7.964	Falset	Carlí
Joan Meroles Iramat	5.231	Falset	Liberal
Eleccions de 1903			
Daniel Freixa Martí	7.697	Barcelona	Silvelista
Frederic Escoda Sancho	9.188	el Molar	Carlí
Joan Figueres Domènech	7.246	Gandesa	Silvelista
Rafael Magrinyà Borràs	7.251	Bot	Republicà unitari
Eleccions de 1907			
Joan Alentorn Ardèvol		la Vilella Baixa	Republicà Unitari
Jaume Compte Marimon		Torroja	Carlista
Joaquim Monteverde Ayet		Gandesa	Conservador
Josep Anguera Bassedes		Gandesa	Republicà Autonomista
Pere Altés Ramos		Batea	Independent (a)
Miquel Sas Mor		Bellmunt	Carlista
Josep Compte Juncosa		Falset	Liberal
Magí Isern Miralles (4)		Barcelona	
Pere Lloret Ordeix		Tarragona	
Daniel Serres Loran		Móra d'Ebre	
Manuel Solanes Cabré		Tarragona	

Miquel Barceló Pujades (1869-1923)

Va néixer el 1869 a Marçà, per bé que totes les dades que en posseïm ens el situen a Falset. Era advocat i propietari agrícola de tipus mitjà, segons la contribució rústica, tot i que figura al grup primer dels socis del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Falset, grup en el qual constaven les persones més solvents; així mateix en les llistes de majors contribuents que els

ajuntaments elaboraven anualment.³ Fou el primer president de l'esmentat sindicat i exercí el càrrec des del 1917, any que es va crear el sindicat, fins al 1923, any que va morir.⁴

Les poques fonts de què disposem indiquen que Miquel Barceló va ser un dels que més va lluitar per tal que el sindicat fos un fet, i que va estar sempre molt preocupat pels temes agrícoles. El 1909 va estar present en el congrés de la Federació Agrícola Catalana-

¹ AHDT, *Secció Governació*, Cpf. núm. 5 bis (diputats provincials).

² *Diario del Comercio* (17 de setembre de 1898), 2.

³ Per exemple: Arxiu Comarcal del Priorat [= ACPR], *Fons de l'Ajuntament de Falset*, Llibres d'actes, sessió d'1 de gener de 1922.

⁴ ACPR, *Fons de la Cooperativa Agrícola i Caixa Rural de Falset*, Llibres d'actes, sessions de 10 d'agost de 1917 i de 18 de febrer de 1923.

Balear celebrat a Tarragona. Hi anà com a representant de Marçà.⁵ El 22 de juny de 1914 a l'abadia de Móra d'Ebre hi hagué una reunió, sembla que organitzada pel Centre Comarcal d'Acció Catòlica de Tivissa. En aquella trobada

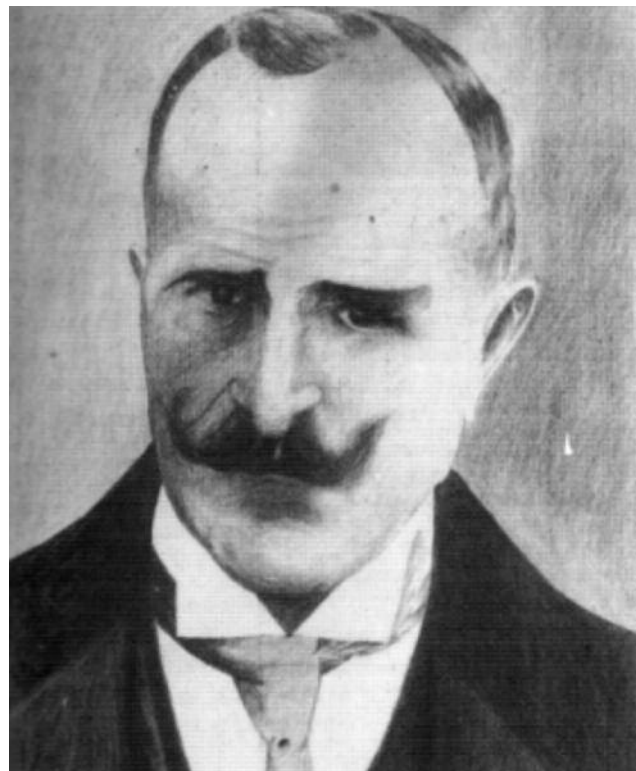
“sacerdots i agricultors de la comarca que s'estén a una i altra banda del Ebre, varen congregar-se per a escoltar la conferència que sobre acció social agrària, donà una persona tant experimentada en aquestes matèries com Mossèn Josep Querol de Tortosa”.⁶

A la conferència es plantejà el projecte de constituir una Federació Agrícola de l'Ebre que inclouria els pobles del Baix Priorat pertanyents al bisbat de Tortosa. I un dels que va intervenir fou Miquel Barceló.

Entre el novembre de 1896 i l'abril de 1903 va ser diputat provincial.⁷ En l'àmbit polític, va ser membre de la Junta Provincial del Partit Tradicionalista i prengué part activa en la vida del partit. A tall d'exemple, citarem la seva participació en la festa que se celebrà a Móra d'Ebre, el març de 1912, en honor dels màrtirs de la Tradició, a la qual assistiren comissions de Marçà i Falset. Hi actuà com a orador, entre altres,

“el ilustrado y distinguido abogado de Falset D. Miquel Barceló, pronunciando un magistral discurso sobre la existencia de Dios, primer lema

de nuestra bandera, con un preámbulo político y con un final entusiasta, de lo que han de ser los tradicionalistas y como han de obrar...”⁸

Frederic Escoda Sancho (1862-?)

Frederic Escoda Sancho fou un altre prioratí que milità en el tradicionalisme i, dels que aquí comentem, fou el que ocupà càrrecs més importants. Va ser cap de districte des de 1911, si més no, i cap de la Junta Provincial. El 1918 formava part del Comité Provincial de Acción Tradicionalista i del comitè electoral, del

⁵ FEDERACIÓ AGRÍCOLA CATALANA-BALEAR. *XII Congrés celebrat a la ciutat de Tarragona els dies 30 y 31 de maig y 1 de juny del any 1909*. Tarragona: Imprenta de Joseph Pijoán, 1910, p. 226-230.

⁶ *Lo Baix Priorat*, núm. 9 (28-06-1914), 2; *La Cruz* (22-07-1914), 2, per a l'organització de l'acte. *Las Circunstancias* (22-07-1914), 2, recollia la notícia però no va entendre que es tractés d'una federació de sindicats catòlics.

⁷ Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona [= AHDT], *Secció Governació*, Cpf. 5 bis (1880-1921).

⁸ *La Tradición*, núm. 40 (16-III-1912), 1-2.

qual era el vicepresident.⁹ Aquell any, va tornar a ser nomenat cap provincial per la Jefatura y Junta Regional Tradicionalista de Catalunya. En l'assemblea regional celebrada a Barcelona a inicis de maig de 1920, amb la intenció d'iniciar una profunda reorganització del partit, després del sacramental del pretendent Don Jaime, fou escollit membre de la Junta Regional i *jefe provincial*.¹⁰ És a dir, era membre de l'òrgan que regia el partit a Catalunya.

Fou diputat provincial entre 1903 i 1907, i el candidat que més vots obtingué a la circumscripció en aquelles eleccions.¹¹

En l'àmbit local, també prengué part activa en política i esperonà la fundació del Centre Obrer Tradicionalista, peça clau per entendre la supremacia tradicionalista en el govern municipal durant aquells anys.¹²

Com altres tradicionalistes, defensà el paper de la religió catòlica en aquella societat i participà de forma directa en algunes iniciatives organitzades per l'Església. El 1908 el trobem formant part, en qualitat de vocal, de la Federación de Asociaciones del Arzobispado.¹³ El 1914 donà suport a la creació de *Lo Baix Priorat*, full dominical editat al Molar, que naixia amb la intenció de "defensar a tot drap els dogmes, preceptes, máximes y cerimònies del Catolicisme contra'ls errors que arréu espargeix la dolenteria de la época actual...". El full es repartia per tots els pobles de l'arxiprestat i pretenia lluitar contra la penetració d'ideologies com l'anarquisme.¹⁴

En el terreny econòmic, Escoda Sancho figura a la contribució per riquesa rústica de 1928 a la localitat del Molar com el propietari més important, atès que cotitzava per una peça de terra valorada en 4.733,42.- pta., xifra

Dades demogràfiques soltes

La repassada atenta de les actes de la Diputació permet, en alguns pocs casos, obtenir dades de caràcter demogràfic. Un afer fiscal de 12 de gener de 1877 provocà una asseveració significativa: "no excediendo de 800 vecinos el pueblo de Constantí...". Dos anys més tard, ens podem assabentar que Ginestar no arribava als 400 veïns, i el 1883, que Albarca tenia 2.000 habitants.

AHDT, *Actes de 1877*, p. 19; *Actes de 1879*, CP, p. 304, i *Actes de 1883*, CP, p. 56.

⁹ *La Tradición*, núm. 28 (23-XII-1911) 3; *El Radical* (7-XII-1918), 3; *La Cruz* (3-II-1918), 2.

¹⁰ *La Reconquista*, núm. 708 (15-V-1920). Sobre les repercussions locals dels enfrontaments entre el pretendent i un sector del tradicionalisme, seguidor de Mella: AUDÍ FERRER, Pere. *Cooperativistes, anarquistes i capellans al Priorat* (1910-1923). Torroja-Falset: Centre Cultural i Recreatiu La Unió de Torroja del Priorat / Arxiu Comarcal del Priorat, 2010, p. 345-349.

¹¹ AHDT, *Secció Governació*, Cpf. 5 bis.

¹² Sobre aquesta qüestió: AUDÍ FERRER, Pere. "Creació i objectius del Centro Obrero Tradicionalista del Molar". *Lo Violí. Revista Cultural del Priorat*, Torroja del Priorat, Centre d'Estudis del Priorat, núm. 5 (1r semestre 2008), 23-25; "Les realitzacions del Centro Obrero Tradicionalista del Molar". *Lo Violí. Revista Cultural del Priorat*, Torroja del Priorat, Centre d'Estudis del Priorat, núm. 10 (2n semestre 2010), 23-25.

¹³ *Boletín*, núm. 10 (abril 1908), 39. Sobre aquesta entitat i la seva actuació al Priorat: AUDÍ. *Cooperativistes...*, p. 359-384.

¹⁴ *Lo Baix Priorat*, núm. 1 (3-V-1914), 2.

34 vegades superior a la mitjana de la localitat. Es trobava, doncs, en el lloc sisè pel valor de la terra posseïda a la comarca. Per tant, no s'equivocava *La Cruz* quan el caracteritzava com un "acaudalado propietario."¹⁵

Com a elaborador de vins, va participar en l'Exposició Universal de Barcelona del 1888, on obtingué una medalla d'or.¹⁶ I com a propietari agrícola, es mostrà interessat en temes vinculats a la cooperació. Així, el trobem el 1909 assistint al congrés celebrat a

Tarragona per la Federació Agrícola Catalana-Balear. Així mateix, s'adherí a l'assemblea de Móra d'Ebre celebrada el 22 de juny de 1914, amb la intenció d'esperonar la creació d'una federació de sindicats de filiació catòlica.¹⁷

Joan Alentorn Ardèvol (1860?-?)

Joan Alentorn Ardèvol, de la Vilella Baixa, va néixer entre 1858 i 1860: els censos electorals consultats no es posen d'acord respecte a aquesta qüestió. Allò que sí que resta clar en aquesta i altres fonts és que era metge de professió, propietari agrícola de tipus mitjà i major contribuent.¹⁸

Milità en el republicanisme federal i fou diputat provincial entre 1907 i 1909 i entre 1911 i 1915.¹⁹ La seva primera elecció estigué marcada per una forta polèmica que ens il·lustra sobre les formes de fer dels partits polítics de l'època. Vegem-ho amb un xic de deteniment. En aquelles eleccions els conservadors van presentar la candidatura de Freixa i Joaquim Monteverde, resident a Gandesa. Segons el *Diario de Tarragona*,

"tienen asegurado el triunfo, pues á sus fuerzas propias, hay que añadir el ambiente ministerial que da á una elección garantía de éxito",²⁰

¹⁵ *La Cruz* (11-03-1922), 2. Pel que fa a la contribució rústica i lloc en el rànquing comarcal: AHT, *Fons de la Delegació d'Hisenda*, Sèrie Contribucions 1928, expedient 1461; Audi. *Cooperativistes...*, 478-483.

¹⁶ SABATÉ ALENTORN, Jaume. "Participació dels viticultors del Priorat a l'Exposició Universal de Barcelona de 1888". *Lo Violí. Revista Cultural del Priorat*, Torroja del Priorat, Centre d'Estudis del Priorat, 6 (2n semestre 2009), 25-27.

¹⁷ *XII Congrés celebrat a la ciutat de Tarragona els dies 30 y 31 de maig y 1 de juny del any 1909*. Tarragona: Imprenta de Joseph Pijoán, 1910; *Hoja Comarcal*, núm. 11 (juliol de 1914), 2.

¹⁸ BOPT, núm. 208, d'1 de setembre de 1912 (cens de 1912); SABATÉ MESTRE, Josep. "Història de la Vilella Baixa. Capítol XV". *La Vilella Baixa*. La Vilella Baixa: Grup Cultural Licorella, 18 (gener de 2007), 73-75.

¹⁹ AHDT, *Secció Governació*, Cpf. 5 bis.

²⁰ *Diario de Tarragona* (8-03-1907), 2.

afirmació que, a més de ser una increïble prova de sinceritat, resumeix en poques paraules com n'era de corrupte el sistema electoral. Els republicans, a més de Magrinyà, van presentar la candidatura de Joan Alentorn Ardèvol. Per la seva banda, els liberals van presentar Josep Compte Juncosa, de la Vilella Alta, de qui es parla més endavant. Al seu torn, els carlins van presentar Jaume Compte Marimon, "rico propietario de Torroja", de qui també es parlarà. Finalment, i avalat pel sector catalanista de la Cambra Agrícola de Falset i Comarca, es va presentar la candidatura de Celestí Fernández Aduart, advocat i propietari de Porrera, a qui el *Diario de Tarragona* donava poques opcions, atès que no tenia un partit al darrere.²¹

El *Diario de Tarragona*, en la seva edició del 13 de març, donava com a guanyadors els conservadors monàrquics Monteverde i Freixa, al tradicionalista Compte i al republicà Magrinyà. Segurament es basava, en fer aquestes afirmacions, en els resultats provisionals que va publicar el BOPT el dia 12.²² Ara bé, l'escrutini definitiu es realitzà a Falset el dia 14 i va proclamar com a guanyadors els que el *Diario de Tarragona* esmentava, però amb un canvi: Alentorn (republicà) en lloc del monàrquic conservador Freixa.²³ Per tant, tindríem un monàrquic, un tradicionalista i dos republicans. Però quan el 23 d'abril es va constituir la nova Diputació Provincial, Freixa va presentar una instància "pidiendo se le proclame diputa-

do por haber obtenido mayor número de votos que el electo Sr. Alentorn, proclamado por error de suma en el escrutinio general".²⁴ Pel que sembla, l'escrutini oficial donava 5.098 vots a Alentorn i 4.753 a Freixa. Un cop tot el procés estigué tancat, algú va repassar les actes i es va adonar que hi havia una errada i que Alentorn només sumava 4.988 vots i, en canvi, Freixa arribava a 5.329 vots.²⁵ Malgrat tot això, els republicans, pel que sembla conxorxats amb els liberals de Marianao, van ignorar la reclamació tot escudant-se en el fet que la Junta Electoral li havia donat l'acta de diputat. En fi, un afer molt obscur que algun dia esperem aclarir i que va acabar al cap de dos anys amb una sentència que anul·lava tots els acords, fet que va produir una vacant que es va cobrir en unes eleccions parcials el 1909.

La segona elecció, el 1911, fou molt més clara, atès que Alentorn formà part de la candidatura republicana que derrotà la candidatura d'ordre en la qual, com veurem, solament sortí escollit un diputat, Miquel Sas.²⁶

En l'àmbit local, prengué part en iniciatives de tipus societari. El 1916 el trobem com a president de la mutualitat escolar La Esperanza Infantil, si és que el Joan Alentorn que figura a la informació de premsa és aquest (el costum de no posar el segon cognom crea molts maldecaps en pobles on els noms i cognoms es van repetint fins a l'avorriment).²⁷

²¹ *Diario de Tarragona* (28-02-1907), 2; (6-03-1907), 2.

²² *Diario de Tarragona* (13-03-1907), 1; BOPT, núm. 61, de 12-03-1907.

²³ *Diario del Comercio* (15-03-1907), 2.

²⁴ *Diario de Tarragona* (24-04-1907), 1.

²⁵ *Diario de Tarragona* (3-05-1907), 1.

²⁶ Es poden consultar els resultats de les eleccions a: AHDT, BOPT, núm. 64, de 15 de març de 1911.

²⁷ *La Cruz* (4-10-1916), 2.

Jaume Compte Marimon (1859-1915)

Jaume Compte Marimon era un "rico propietario de Torroja" i membre d'una família que, segons *La Cruz*, es podia considerar "perteneciente a lo que podríamos llamar la aristocracia del Priorato".²⁸ Es dedicava, sembla, a l'elaboració de vins, i assolí una medalla d'or a l'Exposició Universal de Barcelona de 1898. Havia estat alcalde de Torroja cap a finals del XIX i el 1912 apareix com a vocal de la Junta Provincial del Partit Tradicionalista.²⁹ Es tractava, per tant, d'un element important del tradicionalisme de l'àmbit provincial. Fou diputat provincial entre 1907 i 1911.³⁰

En el solt de *La Reconquista* que informava de la seva mort, s'afirmava que:

"Quizás la enfermedad [...] tuvo origen en los disgustos recibidos por el odio importado a dicho pueblo por elementos socialistas cuyos incidentes han sido relatados alguna vez en nuestras columnas".³¹

L'informador es devia referir a la creació el 1913 d'una "Sociedad de Agricultores" i a l'inici, poc després, d'una vaga que va comportar molts maldecaps als propietaris, ja que va haver-hi vaga o boicot fins a la verema de 1914.³² Com a propietari i defensor a ultrança dels valors tradicionals, no hi ha dubte que tots aquests

esdeveniments, i d'altres que s'estaven produint a la comarca en el mateix sentit, degueren pertorbar-lo.

Josep Anguera Bassedes (1877-1912)

Josep Anguera Bassedes va néixer a Falset el 20 de juliol de 1877 i era fill de Josep Anguera Borràs, falsetà, i de Rosa Bassedes Maseres, cambrilenca. La seva devia ser una família acomodada, ja que el pare, procurador, era dels pocs habitants que pagava una cèdula personal de tipus 9, quan la immensa majoria pagava pel tipus 11.³³

Josep fill va estudiar Dret a Barcelona i formà part d'aquell grup d'estudiants residents a la Ciutat Comtal que, un cop descobert el catalanisme i retornats a la seva localitat natal, es va dedicar a escampar la llavor arreu del país; grup ben descrit per Joan-Lluís Marfany.³⁴ Ara bé, pel que sembla, Anguera havia iniciat la carrera política vinculat al republicanisme. El 1898, quan encara era un jove estudiant de Dret, el trobem publicant poemes de forma bastant habitual a *La Autonomía*, diari republicà de Reus, òrgan d'expressió del fusionisme republicà. I la llengua que emprava era el castellà. L'abril de 1899 aparegué el que creiem que fou el seu primer poema publicat en català. A Barcelona, va entrar en contacte amb entitats catalanistes, d'alguna de les quals formà part. El març de

²⁸ *Diario de Tarragona* (28-02-1907), 2; *La Cruz* (25-03-1915), 2.

²⁹ SABATÉ. "Participació..."; SABATÉ I ALENTORN, Jaume. *Torroja del Priorat. Recull històric de la vila*. Tarragona: Diputació, 1997, p. 268; *La Tradición* (16-03-1912).

³⁰ AHDT, *Secció Governació*, Cpf. 5 bis.

³¹ *La Reconquista* (20-03-1915), 3.

³² Sobre aquesta qüestió: AUDÍ. *Cooperativistes...*, 177-179.

³³ ACPR, *Fons Ajuntament de Falset*, Padró de cèdules personals, 1894-95.

³⁴ MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura del catalanisme*. Barcelona: Empúries, 1995, p. 39.

1897, camí de Falset, va passar per Reus i s'hi aturà "unas horas per a saludarnos [als redactors de *Lo Somatent*] ab lo nom de nostres fermes companys los amichs de la 'Associació Popular Regionalista' de Barcelona".³⁵ També el trobem al Lloar el 1899, amb Cristóbal Litrán, republicà i lliurepensador, amb el qual commemoraven, amb *La Marsellesa* com a banda sonora, el fracàs de l'intent carlí d'apoderar-se del poble l'any 1874, durant la darrera Carlinada.³⁶

A Falset el trobem vinculat a associacions catalanistes. El 1900 ens apareix com a secretari de l'Associació Catalanista de Falset.³⁷ A principis de 1902 l'AC falsetana creà una "associació de caràcter instructiu i recreatiu" anomenada Foment. Josep fou el president de la secció de Literatura, Arts i Ciències d'aquesta nova entitat, secció que va organitzar un Jocs Florals dels quals ell fou el secretari.³⁸

El 1909 es va presentar com a candidat per cobrir la plaça vacant a la Diputació de Tarragona que havia creat l'afer Freixa-Alentorn, comentat més amunt. *Catalunya Nova* el va presentar com a "Poeta Català llorejat diferents vegades y conegut catalanista d'acció de tota la vida".³⁹ El 1911 es va tornar a presentar, dins la candidatura qualificada com a autonomista republicana, per Tarragona Federal, òrgan dels republicans federals. Va sortir reelegit, havent estat el candidat més votat de la circumscripció.⁴⁰

Una mort prematura cap a finals de 1912 va truncar el que podria haver estat una carrera política notable. Però no va ser oblidat. El 1934, en el marc dels actes que es van celebrar amb motiu d'una fira a Falset es recità una poesia seva.⁴¹

Miquel Sas Mor (1850?-?)

Miquel Sas va néixer al si d'una família de profundes conviccions carlines i catòliques. Del seu pare, Josep Sas Montlleó, digué el corresponsal de *La Tradición* (òrgan del Partit Tradicionalista als districtes de Tortosa, Roquetes i Gandesa), en donar notícia de la seva mort:

"Aunque el benemérito finado no llegó á empuñar las armas para defender los ideales que tanto acarició durante su larga vida, prestó, no obstante, muy señalados servicios á la Causa, socorriendo y amparando á las fuerzas carlistas que operaban en la comarca del Priorat."

Al seu enterrament i funerals acudiren molts capellans i gent de la Bisbal i altres pobles de la comarca.⁴² El seu fill, Miquel Sas, va militar al Partit Tradicionalista i exercí diversos càrrecs: el 1918 el trobem com a vocal de la Junta Provincial Tradicionalista i el 1920 com a cap del

³⁵ *Lo Somatent* (21-03-1897), 2. Per a la filiació: *Lo Somatent* (16-12-1897), 2.

³⁶ *La Autonomía* (17-01-1899), 2.

³⁷ *Lo Somatent* (27-01-1900), 2.

³⁸ *Lo Camp de Tarragona* (16-02-1902), 3; (29-06-1902), 2; (13-04-1902), 3.

³⁹ *Catalunya Nova* (23-10-1909), 3.

⁴⁰ *Tarragona Federal*, núm. 49 (25-02-1911), 1; BOPT, núm. 64, de 15 de març de 1911.

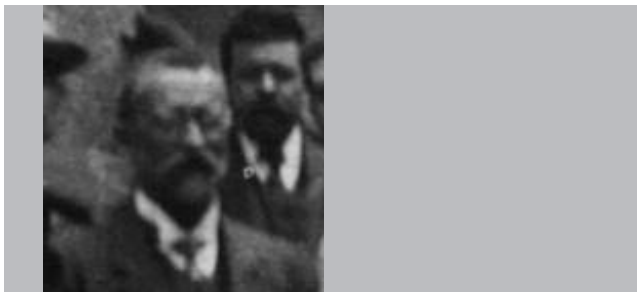
⁴¹ *Priorat* (23-09-1934), 9.

⁴² *La Tradición*, núm. 32 (02-03-1912), 3.

districte de Falset. Va prendre part activa en actes públics del partit, com tindrem ocasió de veure.⁴³

També va heretar de la seva família, pel que sembla, una profunda religiositat que expressà fent regals a la parròquia o bé participant activament en l'organització d'entitats catòliques. El 1908 apareix com a vicepresident de la comissió local de la Federación de Asociaciones del Arzobispado de Tarragona para la Acción y Defensa Social.⁴⁴

A més de participar activament en la política provincial, fou membre del sometent, organització en la qual va exercir el càrrec de caporal del Partit Judicial.⁴⁵ També exercí durant uns anys el càrrec de secretari del jutge municipal, i va ser acusat per alguns bellmuntans de posar bastons a les rodes a qui volia contraure casament civil.⁴⁶

En l'àmbit econòmic ens trobem davant d'un dels propietaris agrícoles més importants de la comarca i

major contribuent de Bellmunt.⁴⁷ Probablement per aquest fet i pels seus neguits com a propietari, el 1914 constava com a vicepresident del Consell Comarcal de la Unió de Viticultors de Catalunya.⁴⁸

Entre 1911 i 1915 exercí el càrrec de diputat provincial pel districte de Falset-Gandesa. Les eleccions que li obriren la porta del càrrec foren molt disputades i la candidatura republicana s'emportà tres de les quatre places que corresponien al districte. La candidatura d'ordre s'hagué de conformar amb una única plaça, la de Miquel Sas.⁴⁹

Josep Compte Juncosa (1865?-?)

Josep Compte Juncosa procedia de la Vilella Alta, si bé, a temporades, residia a Falset. Era un important propietari agrícola amb terres a la Vilella Alta, a la Vilella Baixa i a Torroja, i, com a tal, major contribuent. Persona activa i amb iniciatives, el 1909 fou membre de la comissió que s'entrevistà amb Pere Oliveras amb la idea de formar un Sindicat Agrícola de la Comarca. El 1911 va ser nomenat visitador de lligallos per l'Asociación General de Cañadas del Reino i el 1916 membre de la Comissió Provincial de Foment. El 1915 fou un dels fundadors de la cooperativa La Verdad, dedicada a l'elaboració de pa.⁵⁰

⁴³ *La Cruz* (25-06-1918), 2; *La Reconquista*, núm. 706 (1-05-1920), 1.

⁴⁴ Per al tema dels regals: Arxiu Històric Arxidiocesà. Tarragona [= AHAT], *Parròquia de Bellmunt*, Matrimonis (1850-1913), capsa 2, lligall 7, p. 89 i 93. Sobre el càrrec dins la Federación, *Boletín Eclesiástico del Arzobispado*, núm. 14 (agost 1908), 108.

⁴⁵ GARCIA CASTAÑO, Isidoro (dir.). *Guía-Anuario Ilustrado del Somatén*. Barcelona: Imprenta "La Ibérica" C. Gisbert, 1931.

⁴⁶ *La Lucha*, núm. 25 (03-12-1910), 2-3.

⁴⁷ Sobre aquestes qüestions: Audi. *Cooperativistes...*, p. 260.

⁴⁸ *Foment* (17-06-1914), 2.

⁴⁹ AHDT, *Secció Governació*, Cpf. 5 bis; *La Tradición* (02-03-1912); BOPT, núm. 64, de 15 de març de 1911.

⁵⁰ Audi. *Cooperativistes...*, p. 479; Montsant, núm. 10 (1-10-1909), 5; *La Cruz* (24-04-1919), 2; *La Cruz* (25-12-1916), 2; AHT, *Fons Govern Civil*, Sèrie Associacions, reg. 1608.

Membre del Partit Liberal, el 1907 es presentà per primera vegada a les eleccions a la Diputació Provincial. Segons el *Diario de Tarragona*, era un "candidato joven, de verdadero prestigio, de arraigo en la comarca de Falset, siendo en ella de todos conocido y apreciado en lo que vale".⁵¹ Tanmateix, els seus prop de 4.000 vots foren insuficients i no fou escollit. El 1911 ho va tornar a intentar i, malgrat que va obtenir vora 5.000 vots, es va tornar a quedar sense acta de diputat. Fent bo allò que la tercera és la bona, fou escollit el 1913 en les eleccions parcials celebrades per tal de cobrir la vacant deixada per la mort de Josep Anguera Bassedes. Quan el 1915 es presentà a la reelecció, dins de la candidatura d'ordre, fou reelegit sense dificultat.⁵² En les eleccions de 1919 i 1923 tornà a repetir victòria, si bé el cop d'estat de Primo de Rivera va interrompre la legislatura: quan a començaments de gener de 1924 es constituí la nova Diputació nomenada a dit, ell no hi figurava.⁵³ Fou el prioratí que més anys ocupà un càrrec com a diputat provincial.

Josep Ma Gich Pi (?-1912)

Josep Maria Gich fou fill de Càndia Pi Tost, de Falset, i d'Àngel Gich, metge de les mines de Bellmunt, subscriptor d'*El Radical*, publicació d'ideologia tradicionalista, catòlic fervent que feia donacions a l'església parroquial per poder embellir-la i que fou vocal de la

comissió local de la Federación de Asociaciones del Arzobispado de Tarragona para la Acción y Defensa Social.⁵⁴ Res d'estrany que el seu fill, nascut el 1887 o el 1888 (apareixen dates diferents en diverses fonts), fundés a Barcelona, on estudiava Dret, i amb Lluís Vila y d'Abadal, carlí com el seu pare, l'Agrupació Escolar Tradicionalista, de la qual el 1911 Gich era el president, càrrec que deixà l'octubre d'aquell any. Poc després, el nomenaren president honorari. Possiblement com a tal, intervingué en la festa inaugural del curs 1911-1912 al local del Cercle Tradicionalista de Barcelona.⁵⁵

Al llarg de la seva militància tradicionalista intervingué en diversos mítings. Vegem-ne uns exemples. El 6 de gener de 1912 es va celebrar la inauguració del Cercle Tradicionalista de Reus amb un Gran Festival Jaimista. Primer, hi hagué *Misa de comunión, suculento banquete i gran velada-mitin*, amb recital de poesies, música i els discursos. Entre d'altres hi va acudir Miquel Sas Mor, de Bellmunt, en aquell moment diputat provincial, i de qui hem parlat més amunt.⁵⁶ També hi hagué *misa de Comunion*, banquet i vetllada literària i musical amb míting durant la inauguració oficial del requetè jaumista de Tarragona, per les mateixes dates. Al míting parlà Josep Maria Gich, "que tuvo pendiente de su palabra al auditorio durante hora y media". Pocs dies després, li arribà la benedicció al banderí del requetè de Tarragona, que fou apadrinat per dos prioratins, Josep Maria Gich i Assumpció Secall, esposa de

⁵¹ *Diario de Tarragona* (28-02-1907), 2.

⁵² BOPT, núm. 61, de 12 de març de 1907; núm. 62, de 13 de març de 1907; núm. 63, de 14 de març de 1907; *Tarragona Federal*, núm. 49 (25-02-1911), 1; BOPT, núm. 64, de 15 de març de 1911; BOPT, núm. 62, de 12 de març de 1913; BOPT, núm. 66, de 17 de març de 1915.

⁵³ *La Cruz* (22-01-1924), 1.

⁵⁴ Sobre ofici: *Priorat* (1-07-1923), 13. Sobre subscripció: *El Radical*, núm. 45 (09-11-1912), 2. Sobre donacions: AHAT, *Parròquia de Bellmunt*, Matrimonis (1850-1913), capsa 2, lligall 7, p. 89; capsa 3, lligall 13. Sobre càrrec: *Boletín de la Federación de Asociaciones del Arzobispado de Tarragona para la Acción y Defensa*, núm. 14, p. 108.

⁵⁵ *El Radical*, núm. 22 (29-07-1911), 3; núm. 33 (21-10-1911), 3; núm. 35 (28-10-1911), 3. http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0070611

⁵⁶ *El Radical* (13-01-1912), 1-2.

Miquel Sas. S'aprofità l'avinentesa per inaugurar el nou local dels tradicionalistes. Josep Maria Gich, arribat de Barcelona en tren, fou acompanyat "en correcta manifestación" des de l'estació per "unos doscientos jóvenes con boinas encarnadas" El míting posterior al banquet fou presidit, en representació del cap provincial, per Miquel Sas.⁵⁷

Tanmateix, fos perquè se'ls va censurar la tendència catalanista de l'agrupació escolar, fos per evolució ideològica, fos per tot plegat, el cert és que tant Vila com Gich es donaren de baixa de l'entitat que havien creat. Al cap d'un temps apareix vinculat al catalanisme. El 1918 el trobem prenent part en una diada nacionalista a Alforja, el 1921 participant en un cicle de conferències a Montblanc organitzat per la Joventut Nacionalista de la localitat, i el 1922 com a membre de la Junta Directiva de la Joventut Nacionalista de la Lliga a Falset. A més, en casar-se amb la germana del guiametà Ignasi Castellví Jonullà, emparentà amb una bona família de catalanistes.⁵⁸

El 20 d'agost de 1922, prengué part a Falset en la inauguració del Centre Nacionalista. En el seu parlament manifestà la voluntat de fer extensiva la seva acció, la del Centre, a tot el Priorat, malgrat que la comarca estigués esquarterada per divisions electorals, tasca que, pel que sembla, tenia encomanada.⁵⁹

El juny de 1923 fou escollit diputat provincial i, per tant, diputat de la Mancomunitat de Catalunya. La candidatura estava formada per Josep Compte Juncosa, liberal, Daniel Serres, tradicionalista, i el mateix Pi, regionalista. Evidentment, es tractava d'una candidatura de les forces d'ordre.⁶⁰

Igual que el seu pare, fou un catòlic fervent. Per posar un exemple de la seva activitat periodística en aquest terreny, es pot mencionar que el 1910 publicà diversos articles en contra de l'escola laica. També prengué part en mítings de la Federació Agrícola de l'Ebre, entitat que agrupava sindicats de filiació catòlica.⁶¹

Pere Audi Ferrer

Investigador

paudiferrer@yahoo.es

⁵⁷ *La Cruz* (22-08-1913), 2, i (26-08-1913), 2.

⁵⁸ Sobre la seva presència a Alforja: *La Veu de Tarragona* (26-05-1918), 1. Sobre les xerrades a Montblanc: *La Veu de Tarragona* (12-03-1921), 3. Sobre la pertinença a la Junta de les Joventuts de la Lliga, *La Cruz* (14-07-1922), 1. Sobre la Mancomunitat i casament: *Priorat* (7-10-1923), 6.

⁵⁹ *Priorat* (15-08-1922), 7; (01-09-1922), 6; *La Veu de Tarragona* (26-08-1922), 3.

⁶⁰ *Priorat* (07-10-1923), 6; AHDT, Actes, sessió d'1 d'agost de 1923; *Diario de Tarragona* (03-06-1923), 1.

⁶¹ Vegeu, per exemple: *La Cruz* (27-02-1910), 1. Pel que fa a la Federació Agrícola de l'Ebre: *La Cruz* (30-05-1917), 2. Sobre aquesta federació i la seva repercussió (escassa) al Priorat: Audi. *Cooperativistes...*, p. 407-412.

Fons d'administració de la mobilització militar: quintes i “reemplazos”

Fins ben entrat el segle XX, la funció militar d'administrar els quintos, o lleva anual, aplegats pels municipis, competia a les diputacions. Aquesta circumstància és la causa per la qual les esmentades corporacions van generar un seguit de documentació que pot resultar molt útil per a estudis militars. A través de les dades que se'n pot extreure, hom pot calibrar l'índex de sotstracció militar, prendre el pols a l'impacte de les lleves militars obligatòries, entreveure les resistències que sorgien, copsar les problemàtiques que comportava el procediment administratiu, etc.

L'Arxiu General de la Diputació de Tarragona custodia quatre sèries documentals relatives als quintos o en les quals se'n pot trobar dades: les actes de la corporació, els llibres de registre d'admissions de quintos de la secció *Llibres Administratius*, la secció de *Quintas i el Butlletí Oficial de la Província*.

Els llibres d'actes (1835/1926)

Des dels començaments, les actes de la Diputació són plenes de referències bèl·liques ocasionades per les carlinades, i també, en temps de pau, per les incidències de la Junta de Reclutamiento, encarregada de dur el tràmit dels quintos. Entre les notícies relatives a la marxa institucional de la corporació o a l'assistència que prestava als municipis de la demarcació, s'hi barregen les incidències dels quintos: municipis que se n'han deixat algun, reclamacions, però sobretot mossos que es presenten davant els representants de la corporació al·legant lesions, defectes físics o altres causes legals d'exempció. Al passar el temps,

aquestes incidències van adquirint cos, fins a ocupar bona part del volum d'actes anuals, sobretot pels volts d'abril (a partir de la segona meitat de segle), quan s'efectuaven les principals operacions de quinta. Cada acta correspon a una reunió entre el vicepresident de la Diputació, alguns dels diputats i el cap de la Caixa de Recluta, els quals procedien a tractar els expedients oberts (sobretot, la resolució de les exempcions reclamades): quotes de quintos tallats que ingressen en caixa, per poblacions, llista dels declarats inútils, justificacions d'exempció (per posseir germans servint a l'exèrcit, ser l'únic suport familiar, patir malaltia, lesió o defecte físic, etc.), canvis de residència, quintos dins la població penal, estimacions i desestimacions d'exempcions, disposició de resolucions de tribunals militars, etc. El nombre de pàgines que ocupa aquesta part era tal que a finals del s. XIX es va optar per aplegar les actes relatives als quintos en un volum relligat a banda; es va fer així, en onze volums dits de la “Comisión Mixta de Reclutamiento”, des de 1897 fins a 1924 (1897-1901 —volum que comparteix pàgines amb el Consejo Provincial i la Diputación—, 1902, 1903, 1904-1907, 1907-1909, 1909-1912, 1913-1914, 1915-1916, 1917-1918, 1919-1921 i 1922-1924). Vers 1926 era dissolta la Comisión Mixta de Reclutamiento.

A banda del tema dels quintos, però encara dins de l'àmbit militar, trobaríem un volum d'actes de la “Comisión de Armamento y Defensa de la Provincia de Tarragona”, corresponent a 1836-1837, en el qual s'apleguen les actes d'aquest període. Resulta un volum molt interessant per als estudiosos de la primera Carlinada, ja que hi poden trobar totes aquelles

mesures que les autoritats liberals van prendre per protegir la demarcació de les hostilitats carlines.

Els llibres de registre d'admissions de quintos o "reemplazos" (1834/1859 i 1884/1913)

Com molt bé diu l'enunciat, es tracta de volums anuals apaisats amb format administratiu d'enregistrament, amb tapa de cartró dur, dins dels quals, de forma manuscrita i ordenats per municipis, consten els mossos que aportava cada localitat. Hi ha dues col·leccions de diferents formats, separades en el temps.

La més antiga (1834/1858) està formada per deu quadernets de 22 x 31 cm i mig dit de llom (a excepció dels dos finals, que augmenten el gruix considerablement), en els quals s'especifica: data, nom, nom del substituït (si s'escau), incidències de l'admissió ("Ad^o" —*admitido*, l'ítem més corrent—, absent, curt de mida, exempt, mort, no útil, pres, pròfug/desertat, en servei a l'Armada, etc.) i data d'aquesta. Els volums corresponen als anys 1840-1841, 1843, 1844, 1848, 1850, 1851, 1853, 1854 i 1859. El primer no és un quadern apaisat, sinó un volum llibrari de 185 folis que conté formularis d'admissió emplenats a mà.

La segona col·lecció abasta 27 volums des de 1884 fins a 1913 (falten, emperò, els corresponents a 1900 i a 1906) i està composta de llibres apaisats de 27 x 38 cm (posteriorment, els del segle XX, disminueixen a 24 x 35 cm), al voltant dels 210 fulls i escaig. També s'estructuren a volum per any i, dins de cada volum, per ordre alfabètic de municipi. Segons el període, hi ha més o menys dades per enregistrar: en els primers volums figura el nom i cognoms del mosso i la mida; ocasionalment, podia especificar si era curt de mida, exempt o inútil (així, sense embuts ni floritures de ter-

minologia políticament correcta). Consten, així mateix, dues dades l'ambivalència de les quals ens pot oferir un contrast interessant. Es tracta del nombre de sortejats (quintats, joves en edat de servir) i del «cupo de activo», o els que entraven en caixes i complien el servei efectivament. La proporció solia ser, habitualment, de 3 a 1, o sigui, d'un soldat de cada tres mossos. A partir de 1886, s'especifiquen també els mossos exclosos i exceptuats, les revisions (fins a tres) i un apartat d'observacions on s'hi podia fer incloure les diverses condicions del mosso: exceptuat, exclòs, exempt, difunt, inútil, missioner, pròfug, voluntari, etc. (a partir de 1901, també els redimits). Durant aquest període no consta el nombre de mossos que arribaven a servir, però torna a aparèixer la dada a partir de 1899. Alguns volums (per exemple, els de 1905 i 1910) porten anotacions escrites a la contracoberta sobre alteracions de la normativa que calia tenir en compte de cara al registre; el de 1905 fa esment d'una real ordre relativa als curts de mida i el de 1910 a un real decret sobre les revisions.

El volum corresponent a 1913 escapa a les mides fins ara comentades, atès que fa 38 x 58 cm. És l'últim volum d'admissió de quintos i canvia l'estructura de l'enregistrament. Consta: nom i cognom del mosso, nom dels pares, mida, "*perímetro*" (ens suposem que pectoral), professió i si sabia llegir i escriure. A més, incloïa en sengles columnes la condició d'exclòs, les revisions passades i les observacions per fer. Aquest volum està en mal estat de conservació, atès que té el llom una mica desllorigat i les primeres planes han estat afectades per la humitat.

A banda, també hi ha dos volums de "*Movilizados de la provincia de Tarragona. 1873*", que corresponen al registre comptable, per remeses i poblacions, del contingent de mobilitzats d'aquell any (en plena tercera Carlinada), a còpia d'aplegar formularis de "*Debe/Haber*" emplenats a mà.

La secció de “Quintes” (1885/1974)

Es compon, aquesta secció, de les unitats següents:

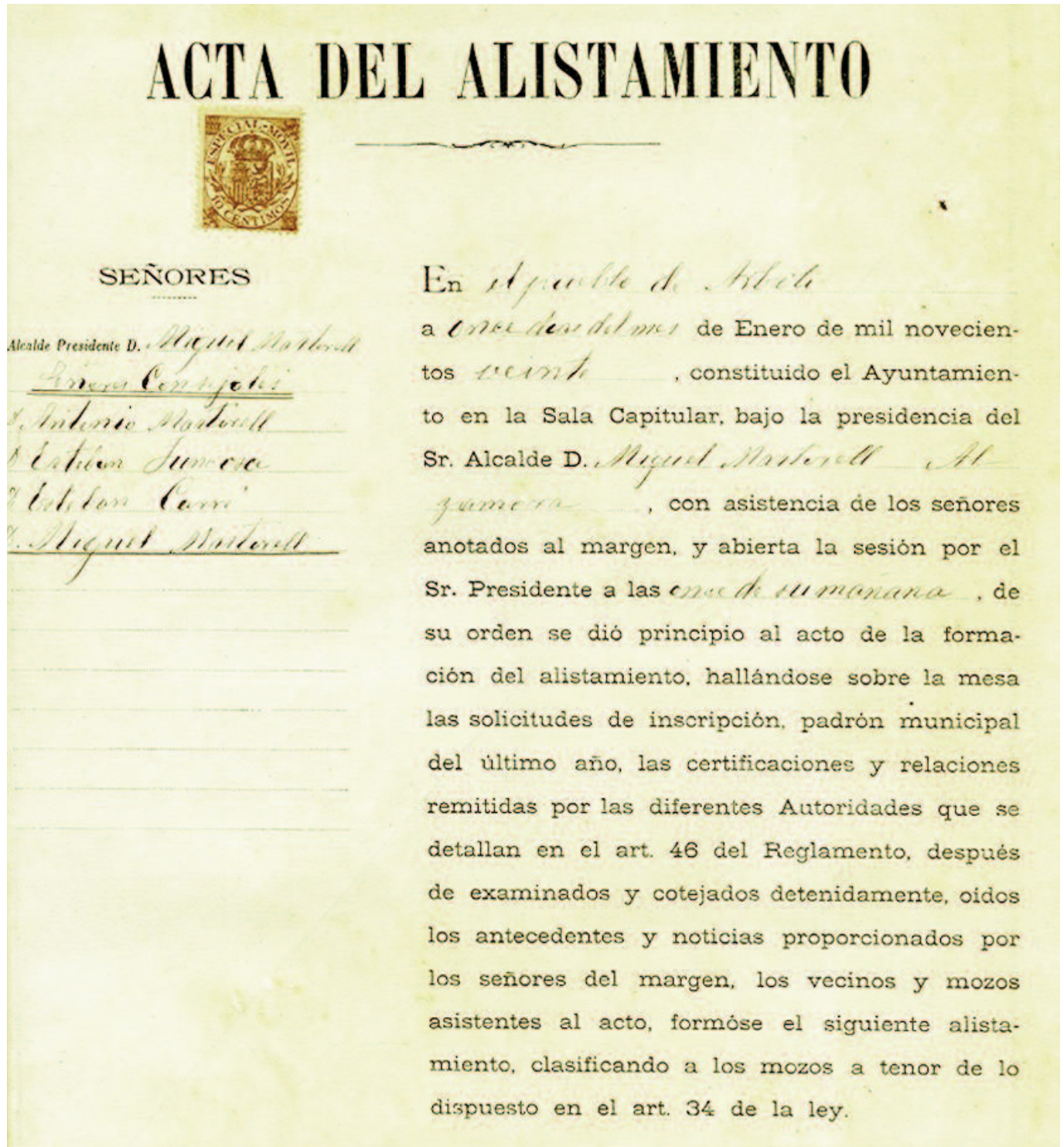
Capsa	Descripció	Any
Sèrie: Cpq.		
1	Certificacions de sous i pensions	1926-1931
2	Certificacions i rebuts d'inutilitat total	1921-1936
3	Expedients diversos	1923-1940
4	Certificacions de sous i pensions	1932-1944
5	Certificacions de sous i pensions	1945-1948
6	Certificacions de sous i pensions	1954-1965
7	Certificacions de sous i pensions. Peticions a efectes de la pròrroga en la incorporació a files	1968-1974
Sèrie: Cpf.		
1	Certificacions d'inutilitat	1885-1892
2	Certificacions d'inutilitat	1893-1896
3	Certificacions d'inutilitat	1897-1899
4	Certificacions d'inutilitat	1901-1904
5	Certificacions d'inutilitat	1905-1907
6	Certificacions d'inutilitat	1910-1912
7	Certificacions d'inutilitat	1913-1915
8	Certificacions d'inutilitat	1916-1919
9	Expedients diversos	1860-1920
10	Expedients per pobles de la província. Arbolí / la Bisbal de Falset	1920
11	Expedients per pobles de la província. Cabacés / Cornudella / Duesaigües	1920
12	Expedients per pobles de la província. Tivenys / Torroja	1922
13	Certificacions d'inutilitat	1920-1924
14	Sometents Armats de Catalunya. Diversos	1934
15	Generalitat de Catalunya. Requisicions Militars. Indemnitzacions	1933-1935
16	Correspondència. Peticions de certificats de sou o pensió	1949-1952

És una documentació molt administrativa, on la meitat dels documents són certificats impresos acreditant la no utilitat dels mossos declarats inútils pel tribunal militar mèdic competent. La informació que dóna és restringida, ja que es limita a un nom (el del mosso) i una data. La causa de la no utilitat del mosso, escrita a mà, no surt de dues úniques fórmules: “inútil en el reconocimiento que ha sufrido” o “corto de talla”.

Les unitats 10-12 apleguen els expedients de la Comisión Mixta de Reclutamiento corresponents a 1920-1922 de catorze localitats: Arbolí, l'Argentera, Bellmunt del Priorat, la Bisbal de Falset (10), Cabacés, Capçanes, Colldejou, Cornudella, Duesaigües (11), Tivenys, Tivissa, la Torre de l'Espanyol, la Torre de Fontaubella i Torroja del Priorat (12). S'hi poden trobar, a més de la llista de mossos de cada població (noms,

edat i adreça), les actes de rectificació definitiva de l'al·listament, les actes de classificació i declaració de soldats (on consta una diligència per mosso amb nom, afiliació, domicili, mida, perímetre toràctic, condició

familiar, al·legacions, etc.), l'acta de sorteig de mossos, i també un expedient per cada mosso, que conté tota mena de certificats, expedients complementaris, justificants d'exempció, etc.

Les unitats 1 i 4-7 de la sèrie Cpq. són igualment certificacions, aquest cop acreditatives del salari i/o pensió que la Diputació pagava (més aviat, no pagava) a la família del mosso que pretenia eximir-se, al·legant

pobresa i ser l'únic suport econòmic. La unitat 1 es compon d'oficis d'ajuntaments, jutjats i caixes de reclutes que requereixen aquest document per completar l'expedient del mosso o soldat.

La unitat 14, dels Sometents Armats, és plena d'exemplars menuts del *Reglament del Cos de Sometents de Catalunya* (1934), a més d'una munió de carnets dels seus integrants i de les matrius de rebuts per tinença d'armes, generalment, escopetes i pistoles.

Els «Expedients diversos» de les unitats 3 (de la sèrie Cpq.) i 9 (Cpf.) apleguen divers material documental representatiu de les tramitacions efectuades al voltant dels quintos. Són de molt diversa índole, tot i que predomina la característica administrativa en tots ells. S'hi poden trobar expedients com la gratuïtat de l'expedició de certificats de sou i pensió, els rebuts de la Junta de Clasificación y Revisión, etc.; també esborranys del repartiment de la quota de mossos assignats per municipis entre 1860-1865 (quadres amb la llista de pobles, alguns amb esmenes, juntament amb fulls solts del BOPT), relació nominal dels mossos exclosos totalment per la Comissió Provincial en els "*reemplazos*" de 1850-1890 (amb quadre compost per nom, localitat, causa de l'exempció —inutilitat o mida insuficient— i data) i interessants "*Disposiciones referentes a la quinta extraordinaria de...*" corresponents a 1874, 1876 (anys de la tercera Carlinada), 1877 i 1878. Aquests últims dossiers, amb sumari a la coberta, reuneixen diversos documents i fulls solts del BOPT relatius a disposicions per a l'allistament, sorteig i ingrés dels mossos, absències i trasllats de mossos, residència dels emancipats i majors d'edat, la supressió de la manca de talla com a al·legació constitutiva d'exempció física, regles per a la declaració de soldats, exempcions, sortejos supletoris, bases per rectificar els repartiments de les quotes, exempció als telegrafistes, reglament per comprovar la utilitat dels mossos declarats *condicionales*, redempció, etc.

Finalment, la unitat 15 de la sèrie Cpf. es refereix al control, el registre i la valoració d'aquelles requisites fetes per les autoritats de la República (l'any 1934), centrades majoritàriament en vehicles (automòbils, taxis, camions). Hi ha un quadre on consten: propietari

ri requisat, data de la requisita, servei que va haver de prestar el vehicle requisat i preus (proposat, reglamentari, pressupostat, abonat, etc.). També hi és una "*Relación de los pueblos i entidades particulares que han justificado las requisiciones hechas*", on consten enquadrades: data, municipi, import requisat, data d'aprovació de la requisita, etc. La capsa acaba de completar-se amb tota mena d'oficis, fulls solts del BOPT, debitoris, factures i una gran quantitat d'impresos de "*Requisiciones militares*" (a voltes únicament informes municipals o escrits) on figuren la relació per municipi del total de requisites sofertes.

El Butlletí Oficial de la Província (BOPT) (1835/1926)

Molta de la documentació exposada fins aquí correspon a procediments administratius el tràmit final dels quals era la seva inserció en el BOPT. Aquesta publicació oficial seriada també acollia totes les disposicions legals que s'anaven decretant relatives al reclutament, de manera que no és estrany trobar fulls solts del BOPT en més d'un expedient administratiu.

Cada volum anual del BOPT conté una o diverses llistes, concernents a tots els municipis de la demarcació, del repartiment de les quotes de mossos assenyalats a cada municipi en cada lleva, i també la relació de les convocatòries per al lliurament dels quintos. Més ocasionals eren les insercions que competien a una part dels municipis i no a tots: llista dels mariners matriculats per cobrir el contingent de l'Armada, relació de militars que passaven a la reserva, rectificacions i/o decimals en les quotes de lleva, llista i descripció dels pròfugs (1873, 1877), relació de mossos declarats no útils i socors municipals assignats, repartiment d'homes per a la reserva, reclamació de quintos per municipis (1875), relació de quintos útils ingressats en hospitals, convocatòria de judici d'exempcions de la CMR, revisió d'exempcions al·legades, etc.

Exposició fotogràfica organitzada per l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès

Del 8 al 12 de juliol de 2012, estigué oberta al públic, al local de La Lira Vendrellenca, l'“Exposició fotogràfica del Barri de França. Una passejada pels records del barri”. A més de Jove Baix Penedès i de la mateixa Lira Vendrellenca, també va col·laborar en l'organització l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès.

Conferències de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

L'arxivera de l'ACCB, Lali Albareda, pronuncià la conferència “L'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà i el fons documental de l'Ajuntament de Senan”, el dia 17 d'agost de 2012 al migdia, a la Sala d'Actes de l'Ajuntament de Senan.

Igualment, el 30 de novembre, a les 18 h, Josep M. Porta i Balanyà, director de l'Arxiu, va pronunciar la conferència “L'Arxiu Comarcal i el fons de l'Ajuntament de Blancafort” al Local de la Gent Gran de Blancafort.

Exposició virtual a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre

L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre (ACRE) ha confeccionat l'exposició virtual “Portades de Festa Major (1942-1962)”, en què es mostren les tapes dels programes de festa de Móra d'Ebre de fa entre seixanta i

setanta anys. Quan encara faltaven uns dies perquè la gent de Móra d'Ebre gaudís de la seva festa grossa, des de l'Arxiu Comarcal van avançar una mica el festeig proposant una visita virtual a l'exposició “Portades de Festa Major (1942-1962)”. L'activitat es pot consultar el bàner de la mostra situat al portal web de l'Arxiu (<http://cultura.gencat/arxius/acre>).

Retrats de festa, a Cambrils

Des del segle XIX, els fotògrafs professionals i els particulars s'han sentit atrets per les festes, aquestes fites de la vida col·lectiva que revivim cada any i que són un referent de la comunitat que les celebra. L'exposició “Retrats de festa” vol mostrar els protagonistes de les festes cambrilenques: els músics, els balladors, els cantaires, les pubilles, els que fan els preparatius... I, sempre al seu costat o envoltant-los, els cambrilencs i els forasters que viuen la festa.

La mostra estava formada per una quarantena de fotografies dels fons de l'Arxiu Municipal de Cambrils, datades entre inicis del segle XX i l'actualitat. Es complementà amb dos muntatges audiovisuals que permetien fer un recorregut pel cicle festiu cambrilenc en l'actualitat, produïts per Cambrils Audiovisual - Ràdio i Televisió de Cambrils, per l'Àrea de Festes de l'Ajuntament de Cambrils i per *Revista Cambrils*. També s'hi van trobar una tria d'altres tipus de documents relacionats directament amb l'organització de les festes cambrilenques del passat i del present.

L'acte tingué lloc a la Sala Àgora de l'Ajuntament de Cambrils, del 5 al 19 d'octubre de 2012, i el va organit-

zar l'Arxiu Municipal de Cambrils i l'Àrea de Festes de l'Ajuntament de Cambrils.

Ingrés de documentació municipal a l'ACRE

L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre (ACRE) ha rebut l'ingrés de la documentació de l'Ajuntament de Vinebre (1850/1992), una cessió que engreixa el patrimoni documental de Vinebre conservat a l'ACRE, sobretot amb l'amillament de l'any 1852. El passat 3 de setembre es va produir el primer ingrés de la documentació municipal de Vinebre per tal que l'ACRE l'organitzés. El fons documental té un volum aproximat d'uns 80 metres lineals i s'inicia, amb molts buits cronològics, l'any 1852, tot i que no es troba una producció regular de documents fins l'any 1939.

Tot i les mancances indicades, el conjunt de documents és un testimoni excepcional per aprofundir en les activitats desenvolupades històricament per l'Ajuntament de Vinebre, així com la dels ciutadans que s'hi relacionen. El personal de l'ACRE espera avançar al llarg d'aquest any en la descripció de la documentació municipal de Vinebre per tal de posar la documentació al servei dels ciutadans, estudiants o investigadors que desitgin consultar-la.

Amb l'ingrés del fons documental de l'Ajuntament de Vinebre a l'ACRE, l'Arxiu assoleix una important fita, ja que en poc menys de cinc anys, d'ençà que es va inaugurar, ja custodia vuit fons municipals dels catorze ajuntaments de la Ribera d'Ebre.

Imatges històriques a l'ACCB

El divendres 21 de setembre, a dos quarts de vuit del vespre, a la capella de l'Antic Hospital de Santa

Magdalena, seu de l'Arxiu Comarcal (raval de Santa Anna, 12-14), se celebrà la II Jornada Cinematogràfica "Imatges que fan història", que havia programat l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. En aquesta ocasió es presentà un muntatge que contenia fragments d'enregistraments de Josep Cabeza, Anton Castellà, Josep M. Marquès, Josep Mateu, Ramon Requesens i Francesc Rull, que abraçaven el període 1934-1984 i tenia un clar caràcter documental, amb imatges de Montblanc, Poblet i Solivella.

Reus recorda Fortuny

Del 19 al 27 de setembre de 2012 va romandre oberta al públic l'exposició "El record de Fortuny a Reus", instal·lada a l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. La mostra va ser organitzada conjuntament per l'Arxiu Municipal de Reus i l'Any Internacional Fortuny.

Quatre milions de consultes virtuals a l'AHA

El 24 de setembre de 2012, les 23.20 h, es va visualitzar la imatge quatre milions dels documents digitalitzats que es poden consultar al web de l'AHAT des del 10 de setembre de 2009.

Presentació de revista al Priorat

L'Arxiu Comarcal del Priorat va coorganitzar, juntament amb el Centre d'Estudis del Priorat, la presentació pública del núm. 13 de la revista *Lo Violí. Revista Cultural del Priorat*, acte que va tenir lloc el 17 de novembre, a les 18.30 h, al restaurant El Racó del Priorat (la Vilella Baixa), i que va comptar amb les intervencions de la cuinera M. Victòria Masip, Minerva Pi i el duo de clarinet i trompa d'Eduard Juncosa i Judit Rovira.

Exposició sobre La Renaixença

El 18 de novembre de 2012, al Teatre La Renaixença, de la Vilella Baixa, s'inaugurà l'exposició sobre la commemoració del centenari de la Societat La Renaixença, acte organitzat per l'Arxiu Comarcal del Priorat, juntament amb Vinícola del Priorat SCCL i l'Ajuntament de la Vilella Baixa.

Presentació d'un llibre a l'Arxiu del Port

El dimarts 27 de novembre, a les 19 h, a la Sala d'Actes de l'Arxiu del Port de Tarragona va tenir lloc la presentació del tercer volum de l'obra en format digital *NAVINÍMIA. Acorades al Port de Tarragona. Embarcacions del s. XIX*, de M. Teresa Muntanya i Martí i Francesc Escatllar i Torrent (qep). L'acte va ser presentat per Josep Andreu i Figueras, president del Port de Tarragona, Enric García Domingo, cap del Centre de Documentació Marítima del Museu Marítim de Barcelona, i Alfred Arola Ferrer, director d'Arola Editors.

L'exposició Turisme de postal, a Cambrils i a Creixell

El 22 de novembre, a les 8 del vespre, a la Sala Àmbits del Centre Cultural de Cambrils, s'inaugurà l'exposició "Turisme de postal", produïda per la Fundació Caixa Tarragona i l'Arxiu Històric de Tarragona. Es tracta d'una mostra que explica amb imatges l'esclat del turisme a la Costa Daurada a través de les postals que el fotògraf Raymond Miserachs va produir durant els anys cinquanta i seixanta del segle XX.

L'activitat turística ha determinat en bona mesura el

model de creixement de les poblacions de costa i ha esdevingut un dels principals motors econòmics de les comarques de Tarragona. Les imatges de Foto Raymond permeten disposar d'una perspectiva única d'aquesta activitat, amb fotografies pensades com a reclam turístic (postals), però que alhora aporten una gran quantitat d'informació sobre aquest fenomen. L'estada de l'exposició a Cambrils s'inscriví dins del cicle d'activitats *L'arribada del turisme a Cambrils (1950-1962)*, que organitzava l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament.

Del 8 al 31 de març romangué oberta la mateixa exposició a la Casa de Cultura Cal Cabaler de Creixell, coordinada amb l'Ajuntament i la Fundació Catalunya-La Pedrera.

Exposició sobre la sardana

Del 27 de novembre de 2012 al 13 de gener de 2013 romangué oberta al públic l'exposició "La sardana al Vendrell: dels orígens a la difusió internacional d'un símbol. 65è aniversari dels Dansaires del Penedès". La mostra es va poder visitar a la Casa de Cultura Cal Cabaler, de Creixell, i va ser organitzada pel Consell Comarcal i l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès, l'Ajuntament de Creixell i Dansaires del Penedès.

La mateixa exposició estigué oberta al públic entre els dies 15 i 25 de febrer de 2013, a El Cellar de Cal Bolavà, de Calafell.

Conferència sobre els templers a l'Arxiu Històric Arxidiocesà

El dijous 29 de novembre, a les 19 h, el Dr. Josep Maria Sans i Travé, director de l'Arxiu Nacional de Catalunya

i acadèmic, pronuncià la conferència "700 anys del concili de Tarragona que declarà la innocència dels templers catalans".

L'acte va ser presidit pel Dr. Jaume Pujol i Balcells, arquebisbe de Tarragona, i tingué lloc a la sala d'actes del Centre Tarraconense El Seminari. Va ser organitzat per l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, en commemoració dels 700 anys de la supressió de l'orde del Temple i de la sentència d'innocència dels templers catalans dictada pel concili de Tarragona el 4 de novembre de 1312.

El Departament de Mitjans de Comunicació de l'Arquebisbat de Tarragona emeté en directe la conferència a través del web <http://endirecte.arqtgn.cat>.

Gràcies a tots els usuaris en línia de l'Arxiu Històric Arxidiocesà per la seva col·laboració

El 10 de desembre de 2009 l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona posava a l'abast dels seus usuaris registrats a l'Arxiu en línia la possibilitat de participar en la indexació dels llibres de baptismes, matrimonis i òbits digitalitzats des de casa d'una manera ràpida i senzilla. Des de llavors, gràcies a la col·laboració desinteressada d'aquests usuaris s'han indexat més de 100.000 registres; només enguany s'han indexat més de 50.000 partides. D'aquesta manera es facilita la consulta més ràpida i eficient dels llibres sacramentals digitalitzats.

Gràcies a tots els usuaris de l'Arxiu en línia per la vostra col·laboració._

El diputat Pere Palau Carbonell

Pere Palau Carbonell era admès com a diputat electe pel districte de Tarragona, a la sessió de 2 de gener de 1883. En formar part del consistori provincial, se l'integrà en sengles comissions d'Actes i de Col·locació del Préstec Financer; així mateix, formà part de la Junta Agronòmica i de la provincial per combatre la fil·loxera. L'accés a la Diputació l'obligà a respectar les incompatibilitats del càrrec i a renunciar, per tant, a la seva conselleria de l'Ajuntament de la Bisbal del Penedès. La seva primera intervenció fou per presentar una proposició per tal que s'accelerés la terminació de l'últim tram de la carretera amb Barcelona. A aquesta primera proposició, en seguiren moltes altres: per redreçar el deute del Contingent Provincial (22 de febrer); per estudiar la viabilitat d'una carretera que passés per Vallfogona (4 d'abril); per elevar súplica a l'Estat per tal que proveís la plaça d'inspector de primera ensenyança (5 d'abril), i ja l'any següent, diverses altres per modificar el tram o el calendari d'algunes carreteres (2 d'abril de 1884). Palau Carbonell estava sensibilitzat amb l'esperit que presidia la Renaixença i, el 20 de febrer de 1884, votà en contra de la proposició del diputat Simó de permetre composicions en castellà als Jocs Florals de Barcelona.

AGDT, Actes, 1883, CP, 3-4, 12, 17-18, 20, 23, 28, 49 i 51; 1884, CP, 22 i D, 4.

Recensions

GRAU I PUJOL, Josep M. "La col·lecció d'escriptures soltes de la notaria d'Alcover a l'Arxiu de Valls (segles XVIII-XIX)". *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs*, 117 (2010), 34-37.

Un dels principals problemes de l'Arxivística el constitueixen aquells fons documentals fora de lloc. O sigui, que pertanyen a un àmbit o localitat diferent del de l'arxiu que els custodia. Hi han anat a parar per diverses causes (de vegades, rocambolesques), però això no soluciona el problema de la localització d'aquest material, si no és que se'n fa la publicitat adequada. Aquest article contribueix a alertar els investigadors alcoverencs que a l'Arxiu de Valls s'hi troben documents relatius a la vila, concretament a la secció de protocols notariaus (la que acostuma a ser la més trànsfuga de totes). Escripcions de compravenda, testaments, capítols matrimonials, censos, àpoques, etc., protocol·litzats per alcoverencs d'època baixmoderna, que, per la causa que fos, s'han d'anar a consultar a

Valls. Publicitar l'existència i localització d'aquesta mena de material documental és, ara com ara, l'única forma de combatre la dispersió crònica que pateix el nostre patrimoni documental.

Guía de archivos militares españoles. 3a ed. corregida i augmentada. Madrid: Ministeri de Defensa, 2012.

El 1977 es va crear el Ministeri de Defensa i es féu palesa la necessitat d'aplegar els organismes dependents del ministeri en un únic sistema d'arxius, i adaptar-lo a la legislació del nou règim constitucional pel que feia al patrimoni històric. El 4 de desembre de 1998 es promulgava el Reglamento de Archivos Militares (RD 2598/1998), que implantava el Sistema Archivístico de la Defensa (SAD). Aquest sistema estava organitzat en quatre subsistemes més que estructuraven i controlaven la documentació generada per cada un dels exèrcits.

"Modus vivendi" comercial britànic

La Gran Bretanya va ser, fins a la Segona Guerra Mundial, la primera potència indiscutible en l'àmbit econòmic, mercantil, militar i polític. No és d'estranyar que països com Espanya, o províncies com la de Tarragona, s'hi poguessin emmirallar. El març de 1885, regnant Alfons XII el seu darrer any, el diputat a Corts Mariano Pons Espinós va presentar a la mesa del Congrés de Madrid una exposició sobre el *modus vivendi* comercial amb la Gran Bretanya. L'exposició hi havia estat tramesa des de la Diputació, i l'havia redactat el diputat Carles Montanyès Rabassa, de la Comissió d'Hisenda, que el 20 de febrer anterior l'havia presentat i llegit als diputats. Aquests diputats la van aprovar per unanimitat, i hi van incloure un vot d'agraïment "por lo acertadamente que ha sabido interpretar el sentimiento de la Diputación".

AGDT, Actes, 1885, D, 3-4; CP, 43.

El SAD custodiava, així, un total d'uns 140.000 metres lineals de documentació d'entre els segles XVIII i XX, a més de cartografia i fotografies. S'estructura sobre la base de nou arxius històrics nacionals: els arxius generals militars d'Àvila, Guadalajara, Madrid i Segòvia; l'Arxiu Cartogràfic i d'Estudis Geogràfics del Centre Geogràfic de l'Exèrcit; l'Arxiu General de la Marina Álvaro de Bazán; l'Arxiu del Museu Naval; l'Arxiu Històric de l'Exèrcit de l'Aire, i l'Arxiu General i Històric de Defensa. Més setze arxius intermedis corresponents als tres quaters generals i a les antigues circumscripcions territorials dels exèrcits.

Aquesta és una tercera edició que apareix no en paper, sinó en format digital

(http://www.portalcultura.mde.es/publicaciones/publicaciones/Cultura/publicacion_3505.html),

corregida i augmentada en molts aspectes, i il·lustrada a color amb làmines, gravats i fotografies antigues extretes dels fons. Cada un dels capítols explica sucintament els antecedents i la història de cada arxiu, els documents que conté i la seva procedència. S'han homogeneïtzat els quadres de classificació i s'han complementat els textos amb quadres explicatius.

Sumari: **Presentación** (9). **Los archivos históricos del Ejército de Tierra** (13): Archivo General Militar de Segovia (15); Archivo General Militar de Madrid (31); Archivo General Militar de Guadalajara (41); Archivo General Militar de Ávila (57); Archivo Cartográfico y de Estudios Geográficos del Centro Geográfico del Ejército (Madrid) (87). **Los archivos intermedios del Ejército de Tierra** (11): Archivo General del Cuartel General del Ejército (Madrid) (103);

Archivo Intermedio Militar de Baleares (Palma de Mallorca) (109); Archivo Intermedio Militar Centro (Valencia) (115); Archivo Intermedio Militar de Canarias (Santa Cruz de Tenerife) (125); Archivo Intermedio Militar de Ceuta (137); Archivo Intermedio Militar de Melilla (145); Archivo Intermedio Militar Noroeste (Ferrol, A Coruña) (151); Archivo Intermedio Militar Pirenaico (Barcelona) (165); Archivo Intermedio Militar Sur (Sevilla) (173). **Los archivos históricos de la Armada** (181): Archivo del Museo Naval (Madrid) (183); Archivo General de la Marina Álvaro de Bazán (Viso del Marqués, Ciudad Real) (197); Archivo del Real Instituto y Observatorio de la Armada (San Fernando, Cádiz) (205); Archivo del Instituto Hidrográfico de la Marina (Cádiz) (215). **Los archivos intermedios de la Armada** (221): Archivo Central del Cuartel General de la Armada (Madrid) (223); Archivo Naval de Canarias (Las Palmas de Gran Canaria) (231); Archivo Naval de Cartagena (241); Archivo Naval de Ferrol (257); Archivo Naval de San Fernando (Cádiz) (265). **Los archivos históricos del Ejército del Aire** (275): Archivo Histórico del Ejército del Aire (Villaviciosa de Odón, Madrid) (277). **Los archivos intermedios del Ejército del Aire** (289): Archivo General del Cuartel General del Ejército del Aire (Madrid) (291). **Los archivos del Órgano Central** (297): Archivo General e Histórico de Defensa (Madrid) (299). **Legislación, bibliografía e instrumentos de descripción** (307): Legislación (309); Bibliografía sobre archivos militares y fuentes documentales de carácter militar (317); Instrumentos de descripción (351)._

Sumaris

ANC. Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya, núm. 32 (juny de 2012): **Editorial:** "El fons del Feminisme, de Lidia Falcón" (1-2). **Temes:** BERNAL I CERCÓS, Àngels. "El llibre d'actes i altres documents confiscats al Centro Asturiano de Catalunya, que ja han retornat" (2-13); SÁNCHEZ MATA, Francesc. "Joaquim Gomis: de la mirada obliqua a la narració visual" (13-15). **Noticiari:** BERENGUER CASULLERAS, Marc-Aureli. "Una nova exacció fiscal: l'impost sobre la xifra de negocis" (16-17); SÁNCHEZ MATA, Francesc. "Ingrés del fons fotogràfic del Grup CHIC" (17); BERENGUER CASULLERAS, Marc-Aureli. "La utilització dels marges de les vies públiques" (18-19); PÉREZ LATRE, Miquel. "El fons del col·leccionista Demetrio Zanini aporta a l'ANC correspondència de grans personalitats de finals del segle XIX" (19); CASTÁN RANCH, Amèlia. "El catàleg del fons del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) en línia" (19); PENELO WERNER, Susanna. "La catalogació del fons bibliogràfic Casa de la Guinea Equatorial a Barcelona" (20). **Publicacions** (20-21). **Ingressos** (21-25). **Agenda** (26).

Núm. 33 (octubre de 2012): **Editorial:** "L'Arxiu Nacional de Catalunya participa en el projecte 'Europeana Photography' (2012-2015)" (1-2). **Temes:** SÁNCHEZ MATA, Francesc. "Ignasi Marroyo, un fotògraf de la nova avantguarda fotogràfica catalana" (2-5); VIÑALS SOLER, Ramon. "L'Holocaust maçònic a l'Espanya de Franco" (5-18). **Noticiari:** BERENGUER, Marc-Aureli. "L'aprofitament dels recursos forestals" (18-19); REVERTÉ I VIDAL, Pilar. "El Servei Didàctic de l'Arxiu Nacional de Catalunya commemora el seu desè aniversari" (19); UTGÉS VALLESPI, Maria. "La banda de música del Cos d'Esquadres de Barcelona (1928-1930)" (20-22); REVERTÉ I VIDAL, Pilar. "IV Jornades Educació i Arxius" (22); CRUELLAS I SERRA, Rosa M. "La Carta de Serveis de l'Arxiu Nacional de Catalunya. Segona edició [2012]" (22-23); REDACCIÓ. "L'Arxiu

Nacional rep el premi Venus de Sant Cugat del Vallès" (23); FERNÁNDEZ I TRABAL, Josep. "Jornades sobre revisionisme històric a Belgrad" (24); PALLISÉ CARRETÉ, Josep Maria. "Descripció del fons fotogràfic noies i nois escoltes (NINE)" (24); PÉREZ LATRE, Miquel. "La catalogació del fons personal d'Alfonso Comín" (25); BO I GUDIOL, Mireia. "La catalogació del fons bibliogràfic Josep Rafael Carreras i Bulbena" (25-26); PENELO WERNER, Susanna. "La catalogació del fons bibliogràfic Joan Alavedra" (27-28). **Publicacions:** (28-29). **Necrològica:** Adelina Kondratieva (30). **Ingressos** (30-33). **Agenda** (34).

L'Arxiu t'informa. Butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils, [www.cambrils.cat/arxiu/], núm. 24 (desembre de 2012): "L'arribada del turisme a Cambrils (1950-1962)" (1); OTIÑA HERMOSO, Pedro. "La pesca del bou a la mar a Cambrils a inicis del segle XIX: un conflicte entre gremis" (2-4).

Butlletí Informatiu de l'Associació d'Arxivers de Catalunya [http://www.arxivers.com/publicacions/butlleti-de-lassociacio/butlleti-de-laac.html], núm. 105 (juliol-setembre de 2012): **Editorial:** "Girona 2014. Arxius i Indústries Culturals i Creatives" (1-2). **El vocal informa:** BOADAS I RASET, Joan. "El Congrés Internacional d'Arxius, a Brisbane" (2-3); RETUERTA JIMÉNEZ, M. LUZ. "S'ha editat el núm. 33-34 de la revista *Lliga!*" [3]. **Notícies:** CARRASCAL, Andreu. "Nova participació catalana al Comitè Directiu de l'ICA/S-Ar" [3-4]; GUARDIOLA PONTI, Arnau. "Grup de Treball de Documents i Arxius d'Empresa" [4]. **Empreses:** VAS, Juanjo [Relació d'empreses del sector] [4-7]. **De l'Arxiu a l'arxiver:** "Albert Curto Homedes. Director de l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre" [7-8]. **La Junta Informa:** "Decaiment de la DUA per finiment de legislatura" [8]._

Premsa

CABRÉ, Jordi. "El Tarragonès es la comarca con más archivos censados de toda Catalunya". *Diari de Tarragona* (dimecres, 06-07-2012) 8.

"Presenten el Cens d'Arxius del Tarragonès al Consell Comarcal". *Més Tarragona* (6-06-2012) 5.

FORNÈS, S. "Joan Bassegoda fallece sin que se sepa el destino del archivo de Gaudí en Reus". *Diari de Tarragona* (dimecres, 01-08-2012) 9.

"El Arxiu inicia el censo de documentos públicos y privados del Baix Camp". *Diari de Tarragona* (dijous, 16-08-2012) 12.

"L'Arxiu Comarcal de la Conca organitza la II Jornada 'Imatges que fan història'". *Diari de Tarragona* (dissabte, 15-09-2012) 16.

"Gran èxit d'inscripció al curs sobre com investigar la història familiar [Amposta: Museu de les Terres de l'Ebre]". *Diari de Tarragona* (diumenge, 11-11-2012) 27.

"Quatre xerrades i una taula rodona reprendran el cicle 'Testimonis'. Organitzat per Carrutxa i l'Arxiu Municipal". *Més Tarragona* (13-09-2012) 8.

ACN. "L'Arxiu Històric Comarcal [Tortosa], al límit de la seva capacitat". *Diari de Tarragona* (dissabte, 08-12-2012) 21.

"Nuevas instalaciones del Arxiu Municipal". *Diari de Tarragona* (diumenge, 16-12-2012) 4.

"TGN inaugura el archivo más moderno". *Diari de Tarragona* (dimarts, 18-12-2012) 5.

VALCÁRCCEL, Esther. "Tarragona inaugura oficialmente l'Arxiu 'més modern de Catalunya'". *Més Tarragona* (dimarts, 18-12-2012) 3.

"L'Arxiu Històric Arxidiocesà digitalitza 53 llibres de la sèrie de visites pastorals". *Més Tarragona* (divendres, 28-12-2012) 7.

Foment d'espectacles teatrals

Els espectacles públics han esdevingut una part gens negligible de l'oci de la gent del carrer. No ha d'estranyar que els nostres governants els fomentessin dins de les seves possibilitats. El 22 de maig de 1868 venia publicat al BOPT el plec de condicions per a la subhasta de l'arrendament del teatre "propiedad del hospital civil de esta ciudad" (Tarragona). A mitjan novembre de 1885 la Diputació formava una junta consultiva amb els diputats Gabriel Ballester i Jaume Simó, per assessorar "en cuanto se relacione con la construcción, reparación, inspección y fomento de los teatros y de toda clase de edificios destinados a espectáculos públicos".

BOPT, núm. 83, de 06-07-1868, p. 4 i AHDT, Actes, 1885, p. 45 i 54.

“Creus de terme”

La mobilitat, en l'àmbit que sigui, no constitueix avui cap mena de problema. Tenim al nostre abast mapes, plànols, tota mena de rètols indicatius i GPS (al cotxe, a l'ordinador portàtil, a la tauleta, al mòbil...). Tanmateix, antigament, el perill d'agafar un camí o una dreuera per una altra i equivocar la destinació era prou important perquè se senyalitzés mínimament un vial que menés a una població en concret. Això es feia edificat, a la vora del camí d'entrada a una població, una creu de pedra de proporcions tan voluminoses que no passés pas desapercebuda per als caminants. Inclús que hi poguessin seure a prop a prendre la fresca.

Aquesta mena de creus monumentals pètries s'acostumaven a decorar amb temes sacres relatius a la crucifixió de Jesús o simplement bíblics. Algunes estaven curosament treballades, d'altres menys, podien ser més altes o més baixes, amb base o sense (senzilla, rodona, quadrada, poligonal, de més d'un esglaó, etc.), segons el cost que el comú de la població hagués esmerçat per l'artista que l'hagués dissenyat i erigit. La seva cronologia abasta des del Renaixement (la Creu Verda de Montblanc, s. XII) fins a l'època contemporània (segles XIX i XX).

N'abunden, sobretot, a la Conca de Barberà, on quasi tots els municipis han tingut cura de la seva. La majoria consten a l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic Català (IPAC), que inclou el de Béns Culturals d'Interès Local i Nacional (Conesa, l'Espluga de Francolí, Forès, Montblanc, Passanant, les Piles, Sarral, etc.).

La Diputació de Tarragona ha dut a terme la comesa de registrar en imatge el patrimoni monumental de la demarcació, a través de la realització de reportatges fotogràfics que en deixin testimoni visual. Es tracta d'una tasca que començà l'any 2011 i que des de la secció d'Imatges de l'Arxiu General es va continuant i actualitzant.

Gràcies a aquest projecte, podem oferir algunes de les imatges preses corresponents a algunes de les creus de terme més singulars de les nostres comarques. La de l'Espluga de Francolí és del segle XVIII, d'estil neoclàssic, i està assentada en una base quadrada amb un cub. Du quatre escuts, un a cada costat, i la creu és llatina i decorada. Està registrada a l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic Català (IPAC) amb l'expedient núm. 12725.

Foment de l'apicultura a Godall

Algunes poblacions muntanyenques de la Conca o el Baix Penedès han estat criadores tradicionals d'abelles, per mercadejar-ne la mel. L'11 d'agost de 1890 Godall aprovava unes ordenances municipals destinades “a la conservación y fomento de la cría de abejas”, que meresqué la incoació d'un expedient per part de la Diputació.

AHDT, Actes, 1890, p. 190.

Fitxa tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'imatge de l'AHDT

Suport: Digital

Resolució: 3.456 x 5.184 píxels

Cromia: Color

Títol: "Creu de terme de l'Espluga de Francolí"

Datació: 04-10-2012

Autoria: Ramon Cornadó Serra

Procedència: Reportatge

Descripció: Mostra la creu de terme espluguina fotografiada a pocs metres.

Geogràfic: L'Espluga de Francolí

El diputat Josep Nogués Montagut

Fou admès diputat electe per Garcia (districte tercer de Falset) en data 21 de març de 1877, i integrat a les comissions de Beneficència i de Foment de Regs (comissions a les quals tornaria a ser designat el novembre de 1878). Però allò que interessava a Nogués era el foment de la seva comarca, per la qual cosa no va perdre ocasió, a mitjan abril, de presentar un seguit de propostes per tal que s'estudiés l'execució de diverses carreteres (de Gratallops a Margalef, de Cabacés a Palma d'Ebre, de Tortosa a Flix). El seu interès per la xarxa viària degué motivar que, el maig del 1879, formés part de la comissió especial per a l'examen del Pla de Camins de la província. El 10 d'octubre de 1879, l'Ajuntament de Garcia el va recusar en el càrrec de ponent de l'expedient sobre responsabilitat pels dèbits municipals, per tal que s'abstingués "de conèixer en el negoci". La seva carrera política era acabada l'agost de 1886, quan la Diputació li expedia certificació acreditativa del temps que havia desenvolupat el càrrec de diputat.

AGDT, Actes, 1877, CP, 5, 9, 18 i 39; 1878, D, 110 i 111; 1879, CP, 385; D, 22; 1886, CP, 197.

La creu de terme de Passanant, dita de Belltall, és d'estil renaixentista tardà, del segle XVII, i té el seu emplaçament a la sortida de Belltall en direcció a Solivella. Molt similar a la creu de Vallfogona de Riucorb, presenta el Sant Crist i la Mare de Déu a banda i banda.

Al capitell alterna escuts amb quatre imatge de sants. Tant el tronc com la base són hexagonals. La creu disposa d'un raonet adequat al qual s'accedeix per unes escales. L'expedient de l'APAC és el 12937.

Fitxa tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'imatge de l'AHD

Suport: Digital

Resolució: 3.456 x 5.184 píxels

Cromia: Color

Títol: "Creu de terme de Passanant"

Datació: 04-10-2012

Autoria: Ramon Cornadó Serra

Procedència: Reportatge

Descripció: Mostra la creu de terme de Passanant fotografiada a pocs metres.

Geogràfic: Passanant

Que ve la fil·loxera!

El primer comentari relatiu a la fil·loxera que trobem a les actes de la Diputació és un seriós advertiment que la corporació elevà al Govern de l'Estat espanyol, en data 16 de novembre de 1876, tot just acabada la Tercera Carlinada. En aquella avinentesa, els diputats Miret, Gay i Pellicer advertien al document dels "terribles perills que amenazan la propiedad nacional, si llega a penetrar en España el insecto denominado *Phylloxera Vestatrix*", i instaven a vigilar les duanes i a endurir les penes contra els infractors que introduïssin sarments infectats.

AGDT, Actes, SE, 62; BOPT, núm. 1, de 2 de gener de 1877.

Una altra creu de terme destacable és la de Sant Bartomeu de Sarral, que es troba al peu de la carretera de Montblanc, a l'avinguda de la Conca. El que tenim és una reproducció realitzada per l'Escola de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat, atès que la creu original, situada a les portes del cementiri,

d'estil renaixentista, va ser destruïda l'any 1936. La creu, de planta grega, està molt treballada i conté molts elements ornamentals. A les dues cares presenta el Crist crucificat i la Verge, i al seu voltant quatre cares d'àngels. La base és molt petita i senzilla. A l'IPAC té l'expedient 13110._

Fitxa tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'imatge de l'AHD

Suport: Digital

Resolució: 3.456 x 5.184 píxels

Cromia: Color

Títol: "Creu de terme de Sarral"

Datació: 04-10-2012

Autoria: Ramon Cornadó Serra

Procedència: Reportatge

Descripció: Mostra la creu de terme de Sarral fotografiada a pocs metres.

Geogràfic: Sarral

El diputat Josep Iglésies

A punt d'acabar la Tercera Guerra Carlina, un dels diputats que integraven el consistori provincial era l'aleixarenc Josep Iglésies. El 5 d'abril de 1876 intervenia en el debat sobre la confiscació del Pont de Barques de Tortosa, tot fent diverses constatacions sobre el seu greu estat de conservació. Ja no formà part del consistori següent, però va estar a punt de tornar a repetir com a diputat el novembre de 1884, si no hagués estat per les votacions que afavoriren el seu rival, Francesc Fumaña Solé. Aquell procés electoral va ser denunciat per abusos en l'escrutini, uns abusos que, si no s'haguessin produït, haurien fet diputat Iglésies.

AGDT, Actes, 1876, 11; 1884, 44.

